

---

## NALAZI DVIJU RIJETKIH VRSTA FLAVIJEVSKOGA NOVCA KOVANOGA ZA GALBU S PROSTORA SJEVERNE DALMACIJE

## TWO RARE FLAVIAN COINS MINTED FOR GALBA, FOUND IN NORTHERN DALMATIA

U članku su obrađena dva dosad nepoznata komada novca s prostora sjeverne Dalmacije. Riječ je o primjercima koji su vrlo rijetki i stoga inače vrlo slabo zastupljeni u široj stručnoj numizmatičkoj literaturi. Obje kovanice pripadaju flavijevskim posthumnim emisijama brončanoga i bakrenoga novca za cara Galbu. U prvome slučaju riječ je o Vespazijanovu komemorativnome dupondiju s Galbinim reversom, a u drugome o Titovoj restituciji Galbina asa. Novac je kovan 70. i 80. – 81. godine u Rimu, a potječe s važnih nalazišta na prostoru antičkih Jadera i Burnuma. Danas se čuva u fundusu Arheološkoga muzeja u Zadru. Zbog svoje rijetkosti, nalazi ovakvoga tipa novca daju svoj doprinos u pitanju boljega poznavanja cirkulacije primjeraka novca Vespazijanove i Titove restitucije novca u flavijevskom i postflavijevskom periodu na prostoru rimske provincije Dalmacije.

**Ključne riječi:** Flavijevci, Galba, rimski novac, Burnum, Jader.

The article analyzes two coins – unknown so far – found in northern Dalmatia. These are very rare specimens and are therefore rarely described in expert numismatic literature. Both of them belong to the Flavian posthumous emissions of bronze and copper coins for Emperor Galba. The first one is a Vespasian's commemorative dupondius with Galba's reverse and the second one is the Titus' restoration of Galba's aes. The coins were minted in Rome in 70 AD and 80-81 AD, respectively, and were found at important sites in the areas of ancient Jader and Burnum. Today they are part of the holdings of the Archaeological Museum Zadar. Due to their rarity, such finds can substantially increase our knowledge of the circulation of the coins of Vespasian's and Titus' restoration of currency in the Flavian and post-Flavian periods in the Roman province of Dalmatia.

**Key words:** the Flavians, Galba, Roman coins, Burnum, Jader.

Na prostoru sjeverne Dalmacije, odnosno na južnome dijelu antičke Liburnije, zabilježeno je, zahvaljujući sustavnim arheološkim istraživanjima ili pak slučajnim pojedinačnim nalazima, više lokaliteta s relativno velikom količinom nalaza novca iz flavijevskoga perioda, tj. za vladavine careva Vespazijana, Tita i Domicijana. Ova činjenica također je vrlo bitna za općenito poznavanje optjecaja novca kao i gospodarskih prilika na navedenom prostoru u drugoj polovici prvoga stoljeća. No takva situacija na prostoru rimske Dalmacije nije neobična. Općenito je period od 69. do 96. godine zastupljen s velikom količinom novca u bakrenim i brončanim nominalama, ali i u srebru. Nakon građanskoga rata 68./69., vlast je u carstvu preuzeo Vespazijan. U tom trenutku, u optjecaju su bile monete od plemenitih i neplemenitih metala, kovane još od kasne Republike pa preko julijevsko-klaudijevske dinastije do Vitelija. Slično je bilo i u periodu vladavine Vespazijanovih sinova i nasljednika. Međutim, upravo se za vladavine Flavijevaca, zbog razdoblja stabilizacije i mira, osjeća povećan broj izdanja novoga novca u ukupnome optjecaju na prostoru rimske provincije Dalmacije s obzirom na nešto raniji period.<sup>1</sup> Osim što su izdavali nove bakrene i brončane emisije, od kvadransa do sestercija, potrebne za optimalnu cirkulaciju novca, Vespazijan i Tit nastojali su naći legalno uporište u svojoj vlasti, odnosno potvrditi političku ideju da su nasljednici zadnjih careva koje je potvrdio rimski Senat.<sup>2</sup> U tu svrhu izdali su komemorativne aseve i dupondije za članove julijevsko-klaudijevske kuće, ali i u čast svojih prethodnika, posebno posljednjega, Galbe. Tit je, osim za Galbu, izdao cijelu komemorativnu emisiju i za Augusta, Tiberija, Druza, Klaudija, Agripinu Stariju, Germanika, Nerona Druza, Liviju.<sup>3</sup> Na zadarskoj antičkoj nekropoli, na području Trgovinskoga centra Relja, u arheološkim istraživanjima su u grobovima 39a i 438 nađena dva primjerka Titova komemorativnoga dupondija za Augusta te u grobu 185 jedan njegov posthumni as za Klaudija.<sup>4</sup> Primjerci ovih serija kovani su u sklopu Titove restitucije 80. i 81. godine. Vrijedno je spomenuti da su na antičkoj nekropoli Relja nađena također i dva Galbina asa te jedan Otonov denar. Novac te dvojice careva je, u odnosu prema onomu drugih vladara iz razdoblja ranoga Rimskog Carstva, vrlo rijedak,<sup>5</sup> no ipak može dati značajan doprinos u znanstvenome poznavanju strukture optjecaja novca u vrijeme građanskoga rata 68./69. i neposredno nakon njega.

Large quantities of coins from the Flavian period (spanning the reigns of Vespasian, Titus and Domitian) have been found on a number of sites in northern Dalmatia – the southern part of the ancient Liburnia – due to both systematic archaeological excavations and accidental individual finds. This fact is also very important for the general insight into the circulation of coins and economic situation in the said region in the second half of the 1<sup>st</sup> century AD. However, such a situation in Roman Dalmatia was not unusual. Generally, the 69-96 AD period is characterized by large quantities of copper, bronze and even silver coins. After the civil war of 68-69 AD, Vespasian assumed power in the Empire. At the time, coins of precious and base metals minted in the period from the Late Republic to Julian – Claudian dynasty to Vitellius were in circulation. While the situation was similar during the reigns of Vespasian's sons and heirs, it was during the reign of the Flavians – that being a period of stability and peace – that the number of emissions of new coins in the overall circulation in the Roman province of Dalmatia was larger than in the somewhat earlier period.<sup>1</sup> The new copper and bronze coins, from *quadrantes* to *sestertii*, were issued by Vespasian and Titus both in order to ensure an optimal circulation of the currency and in order to find a legal foothold for their rule, confirming the political idea that they were the heirs of the last Roman emperors confirmed by the Roman Senate.<sup>2</sup> To this end, they issued commemorative *asses* and *dupondii* in honor of both the members of the Julian – Claudian dynasty and their own predecessors – particularly the immediate one, Galba. Besides Galba, the complete commemorative emissions issued by Titus also honored Augustus, Tiberius, Drusus, Claudius, Agrippina the Elder, Germanicus, Nero Drusus and Livia.<sup>3</sup> During the archaeological excavations carried out at the Relja Shopping Mall site of the Zadar's Roman necropolis, two specimens of Titus' commemorative *dupondii* honoring Augustus were found in graves 39a and 438 and one Titus' posthumous *aes* honoring Claudius was found in grave 185.<sup>4</sup> The coins from these series were minted as part of the Titus' restoration in 80 and 81 AD. It should be noted here that two Galba's *asses* and one Otho's *denarius* were also found at the Relja Roman necropolis. Compared to the coins of other emperors from the early imperial period, the coins of these two emperors are very rare;<sup>5</sup> nevertheless, they can substantially contribute to the scientific analysis of the structure of the circulation of coins during the civil war of 68-69 AD and immediately after it.

1 Vidjeti posebno indeks optjecaja rimskoga carskog novca u prvom stoljeću u sjevernoj Dalmaciji u doktorskoj disertaciji T. Šeparovića: *Optjecaj novca u sjevernoj Dalmaciji od 5. stoljeća prije Krista do 1102. godine*, Zagreb, 2012, Usp i M. Čelhar – S. Gluščević – M. Ilkić, 2007, 12, grafikon 1 i 2.  
2 RIC II, 1926, 6.  
3 H. Mattingley, 1920, 200; F. Gnechchi, 1897, 126.  
4 M. Čelhar – S. Gluščević – M. Ilkić, 2007, 13, kat. br. 8, 9, 25.  
5 M. Čelhar – S. Gluščević – M. Ilkić, 2007, 13, kat. br. 14.

1 See in particular the index of Roman imperial coins in circulation in northern Dalmatia in the 1st century AD in the doctoral theses of T. Šeparović: *Optjecaj novca u sjevernoj Dalmaciji od 5. stoljeća prije Krista do 1102. godine*, Zagreb, 2012, Cf. also M. Čelhar – S. Gluščević – M. Ilkić, 2007, 12, Charts 1 and 2.  
2 RIC II, 1926, 6.  
3 H. Mattingley, 1920, 200; F. Gnechchi, 1897, 126.  
4 M. Čelhar – S. Gluščević – M. Ilkić, 2007, 13, Cat. No. 8, 9, 25.  
5 M. Čelhar – S. Gluščević – M. Ilkić, 2007, 13, Cat. No. 14.

U ovome radu prikazat će se dva rijetka primjerka restitucije<sup>6</sup> flavijevskoga novca za Galbu, s prostora Burnuma<sup>7</sup> i Jadera<sup>8</sup> (Zadar), koji se nalaze u fundusu Arheološkoga muzeja u Zadru.

S navedenih lokaliteta potječu dvije monete koje su izdali Vespazijan i Tit u svrhu komemoracije cara Galbe i riječ je o dosad nezabilježnim nalazima u numizmatičkoj topografiji rimske provincije Dalmacije. Općenito se ove dvije vrste novca smatraju vrlo rijetkim i u širim okvirima. Novac je u Muzej došao otkupom 1958. i 1966. godine. U prvom slučaju prezentiran je Vespazijanov dupondij, odnosno primjerak komemorativne hibridne serije u čast Galbe sa Vespazijanovim aversom (s ovjenčanom glavom i u draperiji) i reversom Galbina dupondija s legendom na reversu SECVRITAS P ROMANI (Sl. 1).<sup>9</sup> Novac je nađen prilikom kopanja temelja novogradnje, južno od zgrade glav-noga mletačkog Arsenala u Zadru, a u Arheološki muzej je došao otkupom od Jovana Vitasa 22. rujna 1958. godine. U standardnome katalogu za rimski carski novac (RIC II 2) referenca za ovaj primjerak je broj 38. Promjer mu je 27 mm, a težina 9,98 grama. Da se radi upravo o ovakvoj seriji, ukazuje i vrlo rijedak završetak titulacije Vespazijana kao redovnoga konzula po drugi put i designiranoga konzula po treći put (COS II D III)<sup>10</sup> poznat samo za ovaj dupondij te jedan sestercij. Mada o restituciji ove kovanice u domaćoj stručnoj literaturi nema spomena, a u stručnoj stranoj literaturi se o tome relativno malo raspravljalo, kao težište će se morati uzeti zaključci stranih autora koji su se nešto više bavili ovom problematikom. Kako god bilo, njezin komemorativni karakter u punom smislu je i dalje dvojbena.

Nesumnjivo jest da su Flavijevci obnovili Galbinu čast (Domicijan je to učinio na sjednici Senata u Rimu 9. siječnja 70).<sup>11</sup> i da njegove posthumne serije pokazuju stilsku poveznicu s ranim Vespazijanovim emisijama.<sup>12</sup> No čini se da je riječ o vrlo rijetkoj pojavi (pretpostavlja se da je danas poznato samo nekoliko takvih komada a jedan se

This paper presents two rare specimens of the restoration of Flavian coins for Galba, found in Burnum<sup>6</sup> and Iader<sup>7</sup> (Zadar) and kept in the holdings of the Archaeological Museum Zadar.

The coins found at the above sites, issued by Vespasian and Titus to commemorate Emperor Galba, have no precedence in the numismatic topography of the Roman province of Dalmatia. Generally, these coins are considered very rare even in a wider context. The Museum purchased them in 1958 and 1966, respectively. The first of the two presented here is a Vespasian's *dupondius* from his commemorative hybrid series honoring Galba. It has Vespasian's obverse (with a wreathed draped bust) and the reverse of Galba's *dupondius* inscribed SECVRITAS P ROMANI (Fig. 1).<sup>9</sup> The coin was found during the excavation work for the foundation of a new building south of the main Venetian Arsenal in Zadar. The Museum purchased it from Jovan Vitas on 22 September 1958. The coin can be found in the standard catalogue of Roman coins (RIC II 2) under the reference number 38. The specimen's diameter is 27mm and it weighs 9.98g. The evidence that it indeed belongs to this series is the very rare ending of Vespasian's title, referring to him as a second-time regular consul and a third-time consul designate (COS II D III).<sup>9</sup> So far, such a title has been found only on this *dupondius* and on one *sestertius*. As the restoration of this coin has is not mentioned in Croatian professional literature and foreign literature discusses it only to a limited extent, the conclusions of foreign authors who have addressed the problem will have to be used as the basis for further discussion. Be it as it may, its commemorative character is still dubious.

What is beyond doubt is the fact that the Flavians restored Galba's honor (Domitian did it at the Roman Senate session of 9 January 70 AD)<sup>10</sup> and that, in terms of style, its posthumous series can be connected with the early Vespasian's emissions.<sup>11</sup> However, it seems to be very rare (it is believed that only a few such coins are known today – one of them in the numismatic collection in Oxford), as indicated in RIC II (the first and second editions), *Coins of the Roman empire in the British museum* (p. 183) and Colin M. Kraay's work *Aes Coinage of Galba* (pp. 53-55), describing this specimen

6 Riječ u engleskom jeziku koja se koristi u stručnoj literaturi za ovakve vrste novca je restoration. Kako ta riječ u kontekstu pojave ovoga novca ne može biti prevedena na hrvatski jezik kao restauracija ili obnova (novca za Galbu) jer bi to značilo obnovu identičnih komada novca navedenoga cara, bez ikakve flavijevske intervencije na aversu ili reversu, odlučili smo se koristiti riječ restitucija. Tim više što na jednoj od dvije kovanice prezentirane u ovome radu i stoji tekst „...rest(ituit)...“.

7 U Burnumu se u posljednjih desetak godina vode stalna arheološka istraživanja koja su u mnogome pridonijela boljem poznavanju toga arheološkoga lokaliteta koji je bogat arheološkim materijalom. Od arheološkoga materijala najbolje je i najdetaljnije obrađena keramika, a obradio ju je Igor Borzić u svojoj disertaciji. U uvodnome poglavlju autor donosi sažeti pregled lokaliteta s citiranim starijom literaturom, v. I. Borzić, 2013.

8 O laderu postoji brojna literatura od koje još uvijek najvažniju predstavlja M. Suić, 1981. Povodom otvaranja stalnoga postava rimske zbirke Arheološkoga muzeja u Zadru, godine 2016. iz tiska je izašao katalog stalnoga postava rimske zbirke Arheološkoga muzeja u Zadru u kojemu je donesen kratak pregled antičkog ladera, v. K. Giunio – D. Maršić – J. Vučić – I. Letilović – I. Pedišić, 2016. O stanovništvu v. B. Nedved, 1992, 109-263.

9 U inventarnoj knjizi AMZd ovaj novac nosi broj A 2641.

10 C. M. Kraay, 1956, 54; T. XXXVI, 2.

11 A. K. Bowman – P. Garnsey – D. Rathbone, 2000, 10.

12 RIC II, 1926, 8.

6 The permanent archaeological excavations taking place in Burnum in the past dozen years have substantially improved our knowledge of this rich archaeological site. Of the archaeological material found here, pottery has undergone the best and to most detailed analysis, published in Igor Borzić's thesis. In the introductory chapter, the author gives a brief overview of the site and quotes the related earlier literature, see I. Borzić, 2013.

7 In the extensive literature on Iader, the most relevant is still M. Suić, 1981. The catalogue of the permanent exhibition of Roman Antiquity in the Archaeological Museum Zadar, published for the exhibition's opening, gives a brief overview of Roman Iader, see K. Giunio – D. Maršić – J. Vučić – I. Letilović – I. Pedišić, 2016. For its population, see B. Nedved, 1992, 109-263.

8 In the inventory book of the Archaeological Museum Zadar (AMZd), this coin can be found under the number A 2641.

9 C. M. Kraay, 1956, 54; T. XXXVI, 2.

10 A. K. Bowman – P. Garnsey – D. Rathbone, 2000, 10.

11 RIC II, 1926, 8.

nalazi u numizmatičkoj kolekciji na Oxfordu) kako to sugeriraju RIC II (I. i II. izdanje), zatim *Coins of the Roman empire in the British museum* (str. 183) i rad Colina M. Kraaya *Aes Coinage of Galba* (str. 53-55), koji opisuje ovaj primjerak na dvije stranice.<sup>13</sup> Primjerak je prodajom iz privatne kolekcije Vierordt (pod br. 1023 od 5. 03. 1923.) došao u Rayan kolekciju, a zatim je na Gledinning aukciji u travnju 1952. (lot. 2743) prodan Sveučilištu u Oxfordu, odnosno oksfordskoj numizmatičkoj kolekciji. Drugi potvrđeni primjerak ovoga novca pod brojem RIC II.2, 38<sup>14</sup> nalazi se od 2005. u Parizu, u Cabinetu des Medailles (akvizicijski broj 2005/139), a ovdje prezentirani nalazi se u fundusu Arheološkoga muzeja u Zadru. Nesumnjivo je da primjeraka takvoga novca još ima, ali nisu poznati stručnoj znanstvenoj javnosti, no za očekivati je da će se u budućnosti i to promijeniti.

Opći opis kovanice:

Av. IMP CAES VESPASIAN AVG P M T P P COS II D III.

Poprsje s lovorovim vijencem, u draperiji, udesno.

Rv. SECVRI[TAS P ROMANI]. Securitas u sjedećem položaju, okrenuta ulijevo. Do nogu se nalazi oltar. U polju S – C.

RIC I, (1926.) 412a, RIC II, (2007.) 38.

Galba je za svoje aseve i dupondije s reversnom legendom SECVRITAS P ROMAN<sup>15</sup> I u rimskoj kovnici koristio dva kalupa od kojih je jedan kasnije sekundarno upotrijebljen za Vitelijeve dupondije, a drugi za Vespazijanove aseve i dupondije datirane titulacijom COS II DES III. Zbog čestih promjena na prijestolju u periodu između 68. do 70. godine, dogodilo se da su reversi jednoga cara znali prijeći u vlasništvo drugoga te je tako poznata kontinuirana upotreba nekih Galbinih reversa pod Vespazijanom (SALVS AVGVSTA, SPQR/OB/CIVISER, LIBERTAS PVBLICA itd.)<sup>16</sup> No vrlo neobičnu pojavu predstavlja Vespazijanov dupondij s Galbinim reversom sa stilskim karakteristikama Galbinih dupondija (bez zrakaste krune, u draperiji, s lovorovim vijencem) s navedenim, vrlo rijetkim završetkom titulacije koja se datira u kraj 70. ili polovicu 71. godine, točnije u studeni 70.,<sup>17</sup> odnosno svibanj ili lipanj 71. Vjerojatno je ipak ova Vespazijanova promidžbena serija u Galbinu čast nastala krajem 70. godine jer je to politički vrlo moguće, odnosno to je za Flavijevce bilo najnepovoljnije vrijeme.<sup>18</sup> Vespazijan je tek oko sredine 70. došao u Rim, a nova dinastija se još nije učvrstila, stoga je Galba bio dobar promidžbeni izbor, odnosno podsjetnik građanima Rima da Vespazijan, "obnovivši" njegov novac s porukom restauracije *Securitas*, zapravo nastupa kao Galbin nasljednik, odnosno nasljednik od Senata izabranoga rimskog cara koji

on two pages.<sup>12</sup> The specimen was purchased on 5 March 1923 from the private collection Vierordt, as item No. 1023; then it became part of the Rayan collection, only to be sold to the numismatic collection of the University of Oxford at the Gledinning auction (lot 2743) in April 1952. The second specimen of this coin, catalogued in RIC II.2 under the number 38,<sup>13</sup> has been in the Cabinet des Medailles in Paris since 2005 (acquisition number 2005/139). The specimen presented here is part of the holdings of the Archaeological Museum Zadar. Although experts are at the moment not aware of other such coins, it will probably change because chances are they do exist.

The general description of the coin:

Av. IMP CAES VESPASIAN AVG P M T P P COS II D III. Wreathed draped bust right.

Rv. SECVRI[TAS P ROMANI]. Securitas seated left. Altar at her feet. In field S – C.

RIC I, (1926) 412a, RIC II, (2007) 38.

For his *asses* and *dupondii* with SECVRITAS P ROMAN<sup>14</sup> I inscribed on the reverse, Galba used two dies in the Roman mint. One was later reused for Vitellius' *dupondii* and the other for Vespasian's *asses* and *dupondii* with the title COS II DES III. Due to frequent changes on the throne between 68 and 70 AD, emperors would inherit reverses of their predecessors: for example, some of Galba's reverses were continually used during Vespasian's reign (SALVS AVGVSTA, SPQR/OB/CIVISER, LIBERTAS PVBLICA etc.)<sup>15</sup> Very unusual, however, is Vespasian's *dupondius* with Galba's reverse typical for the latter one's *dupondii* (draped and wreathed, without radiate crown) and with the above mentioned rare title ending dated to the late 70 AD or the first half of 71 AD (more precisely, either to November 70 AD<sup>16</sup> or May or June 71 AD). This seven-month period is also when this Vespasian's promotional series in Galba's honor was made. However, the more likely of the two possible datings is late 70 AD: it was politically very possible then because it was the most unfavorable period for the Flavians.<sup>17</sup> As Vespasian came to Rome not before the mid-70 AD and the new dynasty had not been stabilized yet, choosing Galba was a good promotion: it reminded Roman citizens that Vespasian, having "restored" his coins and inscribing them with *Securitas* (a message implying the restoration), was actually Galba's successor – more precisely, a successor of an emperor appointed by the Roman Senate. It also suggested that the security of Roman people had finally been restored after years of war. It was of great importance in the context of Vespasian's fight against other pretenders

13 C. M. Kraay, 1956, 53-54. Prvi i navedeni primjerak u ovim publikacijama potječe s aukcije u Amsterdamu Vierordt pod br. 1023 od 5. 03. 1923.

14 RIC II 2, 38, T. 15.

15 RIC II 2, 504, Galba.

16 C. M. Kraay, 1956, 52-53.

17 Vespazijan je uzeo titulu P M u studenom 70. godine. v. RIC II, 1926, 12.

18 C. M. Kraay, 1956, 54.

12 C. M. Kraay, 1956, 53-54. The first specimen mentioned in these publications was purchased at Vierordt auction in Amsterdam on 5 March 1923 as item no. 1023.

13 RIC II. 2 38, Pl. 15.

14 RIC II 2, 504, Galba.

15 C. M. Kraay, 1956, 52, 53.

16 Vespasian took the P M title in November 70 AD. See RIC II, 1926, 12.

17 C. M. Kraay, 1956, 54.

konačno, nakon rata, vraća sigurnost rimskom narodu. To je bilo vrlo bitno zbog Vespazijanove borbe protiv pojave konkurenata za prijestolje. Svakako, teže je staviti kovanje novca u Galbinu čast u sredinu ili ljeto 71., jer tad su se već pojavile nove serije flavijevskoga novca koje su slavile Vespazijanove pothvate i promociju dinastije, ali i najvažniji poticaj za izdavanje novoga novca, trijumf nad Judejom.<sup>19</sup> Zbog vrlo maloga broja sačuvanih komada ovoga novca, teško je govoriti o veličini serije koju je Vespazijan izdao, no primjerci su vrlo slični (očito se radi o ograničenome broju kalupa) i kovani u vrlo kratkome periodu (možda i kraćem od nekoliko mjeseci), dok je trajala iskoristivost kalupa, odnosno dok je Vespazijan trebao Galbu. To je slučaj i s ostalim, malo češćim primjercima reversa, koje je Vespazijan također iskoristio.

Drugi primjerak flavijevskoga komemorativnog novca jest Titov as u čast Galbe (Sl. 2.), nađen na Burnumu.<sup>20</sup> Novac je dospio u vlasništvo Arheološkoga muzeja u Zadru otkupom od Marka Grčića pok. Vasilija iz sela Ivoševci kraj Burnuma 21. studenoga 1966. godine.<sup>21</sup> Primjerak je promjera 27 mm i težine 10,80 grama. Na aversu se nalazi natpis [SER GALBA IMP] CAE[S AVG TR P]. Da je zaista riječ o Galbinu portretu (a ne Titovu ili Vespazijanovu), sugerira, osim karakterističnih crta lica, i vidljiv tekst CAE[S] koji se na tom mjestu, desno od glave, nalazi samo za Galbu. Novac je zapravo izrađen upotrebom kalupa Galbinih aseva s prikazom personifikacija *Pax* ili *Libertas*, s nešto izmijenjenom legendom na aversu. Na reversu restitucije također se nalazi prikaz dviju navedenih personifikacija.<sup>22</sup> Zbog oštećenja teško je točno utvrditi koji je prikaz u pitanju, ali čini se da bi to ipak mogla biti *Libertas*. Ona je nastala kao Galbina obnova Slobode nakon Neronove smrti i predstavlja tipično Galbino izdanje i jedan od dva reversa Galbina novca koji su obnovljeni za Tita. Desetljeće nakon Galbine smrti Tit je, u okviru serije restitucije novca svojih prethodnika, odlučio obnoviti i Galbin novac. Tu je slijedio politiku svoga oca. No za razliku od Vespazijana koji je napravio samo restituciju reversa, Tit obnavlja čitav novac s Galbinim portretom te svojom titulacijom i svrhom izdavanja, odnosno legendom REST(ituit).<sup>23</sup> Time Tit nastavlja Vespazijanovu politiku, ali s vrlo jasnim ciljem da se, novcem vrlo sličnim novcu prethodnika, poveže sa starom dinastijom kao obnovitelj njezine časti i njezinih sretnih vremena.



Slika 1. avers / revers Vespazijanovog dupondija  
Figure 1. Obverse / Reverse of Vespasian's dupondius

foto / photo: D. Filipčić

to the throne. Dating the minting of the coins honoring Galba to the middle of 71 AD or to the summer of that year would be less likely because new series of Flavian coins celebrating Vespasian's exploits, promoting the dynasty and – most importantly – celebrating the triumph over Judaea, had already appeared by that time.<sup>18</sup> Since very few of these coins have been preserved, it is hard to speculate about the volume of the series Vespasian issued, but the specimens are very similar (obviously, due to a limited number of dies used) and they were minted within a short period (perhaps shorter than a couple of months) – until the dies had worn out. And until Vespasian needed Galba. Similar is the case with the other, somewhat more frequent reverses that Vespasian used.

The second Flavian coin is Titus' *aes* issued in honor of Galba (Fig. 2). It was found at Burnum.<sup>19</sup> The Archaeological Museum Zadar purchased it from Marko Grčić, son of late Vasilije from the village of Ivoševci near Burnum, on 21 November 1966. The finder found the coin on an unidentified location in Burnum area.<sup>20</sup> The specimen has 27mm in diameter and weighs 10.80g. The inscription [SER GALBA IMP] CAE[S AVG TR P] can be found on the obverse. The portrait can positively be identified as Galba's (and not Titus or Vespasian's) owing not only to the characteristic facial features, but also to the text CAE[S] written to the right of the head – found only on the coins with Galba's portraits. These coins were minted using the dies of Galba's *asses* depicting the personifications of *Pax* or *Libertas*, with somewhat changed inscription on the obverse. The restored reverse also shows these two personifications<sup>21</sup> (the poor condition of the coin

19 C. M. Kraay, 1956, 55.

20 U inventarnoj knjizi AMZd ovaj novac nosi broj A 6911.

21 Obitelj Grčić je Arheološkomu muzeju u Zadru u periodu od 1961. do 1982. prodala više stotina komada novca koji datiraju od perioda kasne Republike do kraja 4. stoljeća. Sav novac pronađen je na lokalitetu Burnum, no danas se ne znaju točni položaji tih nalaza. Zbog toga što porijeklo ovih kovanica počiva na tvrdnjama nalaznika, one imaju djelomično smanjenu znanstvenu vrijednost. No Grčići jesu bili porijeklom iz Ivoševaca, pa na tom prostoru treba definitivno tražiti porijeklo nabavljenih komada novca.

22 RIC, II, 1926, 148.

23 F. Gnechchi, 1897, 125; 129.

18 C. M. Kraay, 1956, 55.

19 In the inventory book of the AMZd, this coin can be found under the number A 6911.

20 Between 1961 and 1982, the Grčić family sold to the Museum hundreds of coins dated to the period spanning the Late Republic and the late 4th century AD. All the coins were found at Burnum but the exact locations of the finds are not known. The information about the locations is of a limited scientific value because it is based on the finders' claims. However, as the Grčić family was indeed from Ivoševci, it can safely be identified as the area where the coins come from.

21 RIC, II, 1926, 148.



**Slika 2. avers / revers Titovog asa**

Figure 2. Obverse / Reverse of Titus' aers

foto / photo: D. Filipčić

Pojava ovakve restitucije novca za Galbu nakon duge stanke vjerojatno je imala svoje razloge u činjenici da Vespazijan nije u potpunosti obnovio Galbin novac jer mu to nije bilo potrebno za promidžbu pa je to učinio Tit, odlučivši da će radije obnoviti čitavu Galbinu seriju *Pax* i *Libertas*, negoli ponavljati Vespazijanovu restituciju novca.<sup>24</sup>

Za takve emisije postoji referenca u RIC II (prvo izdanje) Tit 248 (*Libertas*) ili 249 (*Pax*).

U ovome članku prikazali smo dvije dosad nepoznate vrste rimskoga carskog novca iz druge polovice prvoga stoljeća s prostora sjeverne Dalmacije, točnije s prostora antičkih Jadera i Burnuma. Riječ je o Vespazijanovu i Titovu novcu kovanom u čast cara Galbe. Ovi primjerci su inače vrlo rijetko zastupljeni i u stranoj stručnoj numizmatičkoj literaturi. Razlog tome leži u raritetu nalaza ovakvoga novca. Spomen ovih moneta zasigurno će doprinijeti ukupnoj numizmatičkoj topografiji prostora sjeverne Dalmacije, odnosno južnoga dijela antičke Liburnije, ali i dati doprinos širem izučavanju problematike cirkulacije flavijevskih komemorativnih emisija za Galbu na ostalim područjima nekadašnjega Rimskog Carstva.

prevents us from establishing which of the two, but it seems it could be *Libertas* after all). *Libertas* came into being as Galba's restoration of Liberty after Nero's death. It is a typical Galba issue and one of the two reverses of Galba's coins restored during Titus' reign. Following his father's policy, Titus decided to restore Galba's money a decade after his death, as part of the series of the restored coins of his predecessors. However, unlike Vespasian, who had only restored the reverse, Titus renewed the whole coin with Galba's portrait and with his own title and the inscription *REST(ituit)* indicating the purpose of the issue.<sup>22</sup> It was Titus' way of continuing Vespasian's policy, but with a very clear goal – to become identified with the old dynasty as the restorer of its honor and its good times by issuing coins very similar to those of his predecessors.

Such a restoration of Galba's coins after a long break was probably due to the fact that Vespasian had not fully restored Galba's coins because he had had no promotional purpose for that; Titus therefore did it, having decided he would rather restore the entire Galba's *Pax* and *Libertas* series than repeat Vespasian's coin restitution.<sup>23</sup>

There is a reference for such emissions in RIC II (first edition) Titus 248 (*Libertas*) and 249 (*Pax*).

In this article we have presented two – so far unknown – types of Roman imperial coins from the second half of the 1<sup>st</sup> century AD, found in northern Dalmatia – more precisely, from the areas of ancient Iader and Burnum. They are Vespasian's and Titus' coins minted in honor of Emperor Galba. As they are rarely found, these specimens are very rarely described in both Croatian and foreign numismatic literature. This mention of these coins will certainly supplement the overall numismatic topography of northern Dalmatia – the southern part of the ancient Liburnia – and improve our insight into the circulation of the Flavian commemorative emissions for Galba on the other territories of the former Roman Empire.

24 H. Mattingley, 1920, 199.

22 F. Gneecchi, 1897, 125; 129.

23 H. Mattingley, 1920, 199.

## Literatura / Bibliography

- Borzić, I., 2013 – Keramički nalazi sa arheološkog lokaliteta Bur-num-amfiteatar, doktorska disertacija, Zadar, 2013.
- Bowman, A.K. – Garnsey, P. – Rathbone, D., 2000 – *The Cambridge Ancient History*, vol XI – The high empire, A.D 70-192, Cambridge University Press, 2000.
- Giunio, A. K. – Maršić, D. – Vučić, J. – Letilović, I. – Pedišić, I., 2016 – *Katalog stalnog postava rimske zbirke Arheološkog muzeja u Zadru*, Zadar, 2016.
- Gnecchi, F., 1897 – Appunti di numismatica romana XLIV. Sulle restituzioni, *Rivista Italiana di Numismatica* 10, 1897, 123-179.
- Kraay, C. M., 1956 – The Aes Coinage of Galba. *Numismatic Notes and Monographs* 133, London, 1956, 1–125; <http://www.jstor.org/stable/43607254>
- Mattingly, H., 1920 – The “Restored” coins of Titus, Domitian, and Nerva. *The Numismatic Chronicle and Journal of the Royal Numismatic Society* 20. Royal Numismatic Society, London, 1920, 177-207; <http://www.jstor.org/stable/42663795>.
- Nedved, B., 1992 – Stanovništvo Zadra od 1. do 3. stoljeća, *Dia-dora* 14, Zadar, 1992, 109-263.
- RIC II – Roman Imperial Coinage, Volume II = Mattingly, H. – Sydenham, E., - The Roman Imperial Coinage, Vol. II: Vespasian to Hadrian, London, 1926.
- RIC II 2 - Roman Imperial Coinage, Volume II, Part 1 = Carradice, I. A. – Buttrey, T. V., - The Roman Imperial Coinage, Vol. II, Part 1: From AD 69 to 96, London, 2007.
- Suić, M., 1981 – *Zadar u starome vijeku*, Zadar, 1981.
- Sutherland, C. H. V., 1940 – Roman imperial coins in the Oxford collection. (II) Vespasian to Domitian. *The Numismatic Chronicle and Journal of the Royal Numismatic Society* 20 (80). Royal Numismatic Society, London, 1940, 255-64; <http://www.jstor.org/stable/42661118>.
- Wilkes, J. J., 1969 – *Dalmatia*, London, 1969.

